

Operačný program
**Efektívna
verejná správa**

Európska únia
Európsky sociálny fond

ŠTÚDIA ZAMERANÁ NA REALIZÁCIU PRÍSTUPOVÝCH PRÁV OSÔB SO ZRAKOVÝM POSTIHNUTÍM S VODIACIM PSOM DO KULTÚRNYCH ZARIADENÍ

(P0587 – ZREALIZOVANÉ HODNOTENIA, ANALÝZY A ŠTÚDIE)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

Autori: Odborní zamestnanci Výcvikovej školy pre vodiace a asistenčné psy

Výcviková škola pre vodiace a asistenčné psy, Sekulská 672/1, 841 01
Bratislava

Štúdia vznikla v rámci projektu **Tvorba a optimalizácia lepšej verejnej politiky v záujme odstraňovania bariér spoločenského začlenenia zrakovo postihnutých**, kód ITMS2014+ projektu: **314011L721**

OBSAH

1. Úvod do problematiky a cieľ štúdie	4
2. Vodiaci pes ako kompenzačná pomôcka	5
2.1 Definícia vodiaceho psa	5
2.2 Účel vodiaceho psa podľa slovenského právneho poriadku.....	6
3. Identifikácia problémov	6
3.1 Porovnanie uplynulých rokov so súčasnosťou.....	8
4. Realizácia monitoringu prístupových práv osôb s ťažkým zrakovým postihnutím v sprievode vodiaceho psa do kultúrnych zariadení.....	10
4.1 Kvantitatívne a kvalitatívne ukazovatele	11
4.2 Výsledky monitorovania.....	11
A. ODPOVEDE MAJITEĽOV VODIACEHO PSA.....	12
B. ODPOVEDE PRACOVNÍKOV KULTÚRNYCH ZARIADENÍ	15
C. INTERAKTÍVNY MONITORING	22
5. Záver.....	24
POUŽITÉ ZDROJE.....	25

1. Úvod do problematiky a cieľ štúdie

Ťažké zrakové postihnutie sa vyskytuje v populácii každého štátu. Slovenská republika (ďalej len „SR“) nedisponuje vlastnými štatistikami o počte ľudí s ťažkým zrakovým postihnutím a opiera sa o medzinárodné štatistiky svetovej zdravotníckej organizácie dotýkajúcej sa predmetnej komunity ľudí. Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) udáva, že z celkovej populácie jednotlivých krajín je približne 1,5% ľudí s ťažkým zrakovým postihnutím. Z toho vyplýva, že približne 75 000 ľudí v SR využíva niektorú z kompenzačných pomôcok alebo ich kombinácie. Pre výber kompenzačných pomôcok v oblasti mobility a orientácie sú pritom určujúcim faktorom nielen preferencie osoby so zrakovým postihnutím, ale aj rozličné diagnózy a stupne zrakového postihnutia.

Ľudia so zrakovým postihnutím majú **v oblasti mobility a orientácie** na výber z niekoľkých prostriedkov určených na kompenzáciu ich typu postihnutia alebo ich kombinácie. Sú nimi napríklad **osobná asistencia, biela palica, rôzne navigačné systémy, vodiaci pes**. Osobná asistencia je v rámci mobility využívaná ľuďmi, ktorí nemajú ambíciu alebo potrebu pohybovať sa prioritne samostatne, alebo im to ich zdravotný stav neumožňuje. Mobilita s pomocou bielej palice je voľbou pre ľudí, ktorí chcú byť samostatní, majú predpoklady na samostatný pohyb a ich zdravotný stav im takúto samostatnosť dovoľuje. Navigačné systémy, ktoré sú súčasťou technickou novinkou, sú určené pre ľudí dobre sa orientujúcich v technických pomôckach, akými sú informačné systémy. Vodiaci pes je voľbou pre ľudí so zrakovým postihnutím, ktorí majú vzťah ku psom, sú ochotní venovať svojmu štvornohému partnerovi svoj čas a za jeho službu sú pripravení zdieľať svoj každodenný program práve s touto kompenzačnou pomôckou. Výber vodiaceho psa ako kompenzačnej pomôcky je pritom voľbou pre ľudí so zrakovým postihnutím, ktorí chcú byť vo veľkej miere nezávislí. Vodiaci pes je najnáročnejšou kompenzačnou pomôckou vzhľadom na získanie potrebných zručností zrakovo postihnutého majiteľa a jeho zdravotný stav. Zároveň však poskytuje svojmu majiteľovi najvyšší komfort pohybu.

Cieľom štúdie je poukázať na neustále pretrvávajúce problémy v realizovaní prístupových práv, a teda nediskriminácii osôb s ťažkým zdravotným postihnutím z dôvodu ich rozhodnutia využívať ako kompenzačnú pomôcku psa so špeciálnym výcvikom.

Diskriminácia osôb s ťažkým zdravotným postihnutím, ktoré sprevádza pes so špeciálnym výcvikom, je prítomná napriek explicitne formulovanému predpisu, ktorý uvádza, že: „**Fyzická osoba s ťažkým zdravotným postihnutím odkázaná na sprevádzanie psom so špeciálnym výcvikom má právo byť sprevádzaná psom so špeciálnym výcvikom na verejne prístupných miestach.**¹ V zmysle uvedeného predpisu sa taktiež na fyzickú osobu s ťažkým zdravotným postihnutím, odkázanú na sprevádzanie psom so špeciálnym výcvikom **nevzťahuje zákaz vstupu so psom na miesta, kam je iným psom, deklarovaným ako domáce zvieratá, vstup zakázaný.**² To znamená, že akékoľvek nepovolenie vstupu do kultúrneho zariadenia osobe s ťažkým zrakovým postihnutím v sprievode vodiaceho psa, sa považuje za diskrimináciu.³ Vodiaci pes a rovnako ostatné psy so špeciálnym výcvikom sú oslobodené

¹ Ustanovenie §4a Zákona o podmienkach držania psov

² Ustanovenie § 5 ods. 1 písm. b) Zákona o podmienkach držania psov

³ Ustanovenie § 2a Zákona o rovnakom zaobchádzaní

od povinnosti mať pri sprevádzaní osoby so zrakovým postihnutím nasadený náhubok.⁴ Dôvodom výnimky je fakt, že jednou z úloh psov so špeciálnym výcvikom je podávanie spadnutých predmetov, ktoré ich majiteľ nevidí alebo nedokáže zdvihnúť.

2. Vodiaci pes ako kompenzačná pomôcka

2.1 Definícia vodiaceho psa

Podľa slovenskej legislatívy je vodiaci pes kompenzačnou pomôckou a má v tomto kontexte iné postavenie a práva ako pes, ktorý je definovaný ako domáce zviera. Vodiaci pes **patrí do kategórie psov so špeciálnym výcvikom**, kde patria aj asistenčné a signálne psy.⁵ Psy so špeciálnym výcvikom patria medzi kompenzačné pomôcky, pričom kompenzačné pomôcky slúžia na kompenzáciu sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia a ich cieľom je zmiernenie alebo prekonanie sociálneho dôsledku ťažkého zdravotného postihnutia.⁶

Vodiace psy, sprevádzajúce osoby so zrakovým postihnutím, teda nie sú obyčajné psy ako sa mnohí ľudia mylne domnievajú.

Vodiaci pes a jeho majiteľ absolvujú dlhotrvajúci špeciálny výcvik, pričom pes pred začatím samotného výcviku absolvuje **zdravotné a povahové testy**,⁷ ktoré potvrdia alebo vylúčia jeho vhodnosť pre daný typ práce v oblasti zdravia aj povahy, a zároveň sú určujúcim prvkom pre zaradenie do konkrétnej skupiny - pre prácu vodiaceho, asistenčného alebo signálneho psa, podľa vybraných aspektov jeho správania, jeho pracovných a mentálnych preferencií, jeho slabých a silných stránok a fyzickej spôsobilosti. Taktiež po ukončení špeciálneho výcviku je žiaduce, aby pes preukázal svoje zručnosti pred odovzdaním osobe s ťažkým zdravotným postihnutím.⁸

Status vodiaceho psa a oprávnenosť osoby s ťažkým zrakovým postihnutím používať vodiaceho psa, preukazuje osoba so zrakovým postihnutím služobným preukazom psa, v ktorom je uvedené číslo, zhodné s číslom na známke psa. Znamka psa musí byť taktiež opatrená slovenským aj anglickým názvom typu špeciálneho výcviku (guide dog, assistance dog, hearing dog).

Služobný preukaz vodiaceho psa slúži na účely preukázania oprávnenosti sprevádzať svojho majiteľa do všetkých verejne prístupných priestorov a priestranstiev, a to aj všade tam, kde je vstup so psom zakázaný.

⁴ Ustanovenie § 4a ods. 2 Zákona o podmienkach držania psov

⁵ Ustanovenie §25(1) Zákona o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia

⁶ Ustanovenie §24 (2) Zákona o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia

⁷ Napriek tomu, že neexistuje legislatívny predpis definujúci požiadavky na vodiaceho, asistenčného a signálneho psa v oblasti zdravia, povahy, fyzických predpokladov a zručností na konkrétny typ práce, ktorú má vykonávať, je etické aby sa tejto problematike venovali osoby oprávnené na výcvik psov so špeciálnym výcvikom a každý pes by mal byť vybraný s ohľadom na fakt, že jeho majiteľom a psom bude osoba s ťažkým zdravotným postihnutím.

⁸ Neexistuje legislatívny predpis požadujúci preukázanie potrebných zručností psov so špeciálnym výcvikom a je na etike osoby oprávnenej na výcvik, dodávať osobám s ťažkým zdravotným postihnutím psov, iba psov, ktoré boli preskúšané a svoje zručnosti úspešne deklarovali.

2.2 Účel vodiaceho psa podľa slovenského právneho poriadku

Úlohu vodiaceho psa definuje legislatíva SR nasledovne: „*Vodiaci pes zabezpečuje fyzickej osobe s ťažkým zdravotným postihnutím, ktorá má zrakové postihnutie alebo iné ťažké zdravotné postihnutie, pomoc pri každodenných činnostiach, najmä pri samostatnom pohybe, podávaní predmetov a bezpečnom zvládnutí prekážok v priestore.*“⁹

V živote človeka so zrakovým postihnutím je veľa fyzických aj psychických bariér, ktoré musí každý deň prekonávať, a ktoré vidiaci človek nevníma alebo ich za prekážky nepokladá. Obrubníky vidiaci automaticky prekoná, povrchové prekážky prekoná alebo obíde, a rovnako si poradí aj so statickými a dynamickými prekážkami. Na riadenie celého procesu je však potrebný zrak, ktorý v prípade zrakovo postihnutých ľudí absentuje alebo je jeho funkcionálna v značnej miere obmedzená. Práve túto funkciu preberá vodiaci pes a pomáha osobe so zrakovým postihnutím pohybovať sa v priestore plynulo a bezpečne. Vodiaci pes upozorní svojho majiteľa na všetky prekážky, ktoré predstavujú určitý stupeň ohrozenia ako sú obrubníky, rôzne prekážky v smere pohybu, nerovnosti povrchu pod aj tesne nad jeho úrovňou (takzvané nízke povrchové prekážky), stredne vysoké aj vysoké prekážky v úrovni hlavy, vyhľadá priechod pre chodcov, zastávku MHD, lavičku na sedenie, dvere a iné orientačné body v priestore. Majiteľ vodiaceho psa sa tak nemusí sústrediť počas pohybu na prekážky a ich identifikáciu palicou a jeho chôdza je rýchlejšia a plynulejšia. Je tak oslobodený od potreby neustálej kontroly priestoru bielou palicou. Vodiaci pes obchádza statické aj dynamické prekážky plynulo a v prípade, že sa prekážky obísť nedajú, označí ich zastavením. Poskytne tak svojmu majiteľovi možnosť palicou prekážky identifikovať a rozhodnúť o riešení. Okrem praktickej pomoci poskytuje vodiaci pes svojmu majiteľovi aj určitú formu psychohygieny a pocit priateľstva. Starostlivosť o vodiaceho psa a spolupráca s ním poskytuje jeho majiteľovi pocit zodpovednosti za živého tvora, zvyšuje jeho pocit dôležitosti a sebaúcty za zvládanie úloh a supluje tak do istej miery stratené zamestnanie či okruh priateľov. Do veľkej miery tiež eliminuje bariéry medzi ním a okolitým svetom, pretože vodiaci pes pôsobí pri svojej práci na verejnosť pozitívne a je často dôvodom na nadviazanie rozhovoru. Vodiaci pes teda efektívne odbúrava mnohé stresové faktory spôsobené zrakovým postihnutím.

3. Identifikácia problémov

Napriek 27 ročnej existencii pracujúcich vodiacich psov v SR (od roku 1993) vníma veľká časť verejnosti vodiaceho psa stále ako domáce zviera, nie ako kompenzačnú pomôcku, ktorá zabezpečuje osobe so zrakovým postihnutím pomoc pri orientácii a mobilite. Tento fakt spôsobuje osobám so zrakovým postihnutím problémy pri realizovaní prístupových práv do verejne prístupných budov a priestranstiev a využívaní služieb každého druhu. Neznalosť legislatívnych predpisov zo strany poskytovateľov služieb a firiem zabezpečujúcich bezpečnostnú službu vo verejných priestoroch vytvára konfrontačné situácie. Pri snahe osoby so zrakovým postihnutím vstúpiť do verejného priestoru s vodiacim psom je táto často vyzvaná na opustenie priestoru s udaním dôvodu zákazu

⁹ Ustanovenie §25 (2)Zákona o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia

vstupu so psom, ktorý sa opiera o interné predpisy prezentované aj piktogramami. Pri takomto konaní nie je zohľadnený fakt, že **zákaz vstupu so psom sa vzťahuje výhradne na psa ako domáce zviera, nie na psa so špeciálnym výcvikom**, ktorý je klasifikovaný ako kompenzačná pomôcka určená pre ľudí s ťažkým zdravotným postihnutím. Osoba so zrakovým postihnutím je tak vystavovaná nepríjemným situáciám pri ktorých je nútená obhajovať svoje práva viesť samostatný život, pričom jej pomáha práve vodiaci pes.

V oblasti kultúry sa situácia za ostatné roky – aj vďaka neustálej osvete a záujmu médií o túto tému, ktorý sa Výcvikovej škole pre vodiace a asistenčné psy podarilo vyvolať – trochu zlepšila. Ako sa nám potvrdilo, s kultúrnymi podujatiami v exteriéroch už často nevidiaci nemajú problém. Ani tu však nie je situácia uspokojivá, pretože iba asi 50 až 70 percent organizátorov púšťa nevidiacich s vodiacimi psami bez väčších komplikácií, inde sa musia svojho práva ťažko dožadovať, prípadne sa ho ani nedočkajú.

Pokiaľ ide o podujatia v interiéri, situácia je ešte horšia. Predovšetkým na podujatia takzvanej vážnej hudby je nemožné dostať sa s vodiacim psom. Mnohí nevidiaci nám hlásili problémy so Slovenskou filharmóniou. Do Reduty ich nechcú s vodiacimi psami púšťať s absurdnými vysvetleniami alebo požiadavkami. Tvrdia, že zvieratá na takýto typ podujatia nepatria, že sa obávajú alergií, prípadne žiadajú, aby majitelia svojich psov nechali priviazaných pred budovou. Niektorí hovorili o tom, že ide o hygienické a bezpečnostné riziko a prízvukovali, že namiesto vodiaceho psa dávajú hendikepovaným ľuďom možnosť prísť s asistentom. Takýto prístup inštitúcií je neprípustný.

O tom, že aj v tomto segmente vládne nezáujem tých, ktorí by sa mali snažiť situáciu pochopiť a riešiť hovorí aj naša skúsenosť s výskumom. Rôznym kultúrnym zariadeniam sme rozoslali 239 e-mailov, avšak len 78 z nich sa unúvalo e-mail otvoriť a prečítať a z nich ani polovica – presne 38 – na naše otázky odpovedalo.

Prieskumom medzi kultúrnymi zariadeniami sme zaznamenali nasledujúce dôvody, ktoré viedli k negatívnemu postoju pri realizácii prístupových práv:

- ❖ viac ako tretina z nich si myslí alebo je presvedčená, že pes so špeciálnym výcvikom má zakázaný vstup na kultúrne podujatie,
- ❖ vyše polovica z nich si nesprávne myslí, že povoliť vstup na kultúrne podujatia musí ministerstvo kultúry,
- ❖ 54 percent tých, čo odpovedali, je presvedčených, že povolenie vstupu závisí od toho, o aký typ podujatia ide,
- ❖ potešujúce je, že drvivá väčšina z nich deklarovala, že prítomnosť psa so špeciálnym výcvikom im v kultúrnom zariadení neprekáža, najpozitívnejšie ohlasy prišli z Trnavského kraja,
- ❖ z tých, ktorým prítomnosť vodiaceho psa prekáža, 40 percent vraví, že jeho prítomnosť vnímajú ako neúctu ku kultúre a 30 percent použilo absurdný argument, že prítomnosť psa je nehygienická.

Prieskumom boli zo strany majiteľov vodiacich psov zaznamenané nasledujúce skutočnosti, ktoré predstavovali pre zrakovo postihnutého majiteľa vodiaceho psa problém:

- ❖ nechceli ich pustiť so psom do galérií a múzeí, najčastejším argumentom bolo, že môžu zničiť vystavené exponáty,
- ❖ prikázali im nechať psa pred vstupom do Reduty, alebo pred vstupom do iných koncertných sál,
- ❖ na koncertoch pod holým nebom síce nemali problém prísť so psom, no navigácia k sedadlám bola nedostatočná,
- ❖ ak aj nevidiaceho vpustili do koncertnej sály s vodiacim psom, personál ho neustále upozorňoval, že tam nepatrí,
- ❖ prostredie bolo absolútne neprispôsobené pre užívanie nevidiacimi osobami.

Osoby so zrakovým postihnutím udávali, že pri konfrontáciách pociťovali veľkú mieru stresu a často práve ním spôsobenú zníženú schopnosť komunikácie a vôle argumentovať.

Za účelom vypracovania tejto štúdie boli Výcvikovej škole pre vodiace a asistenčné psy (ďalej len „VŠVAP“) poskytnuté viaceré sťažnosti a opisy situácií, s ktorými sú nevidiaci v sprievode svojho vodiaceho psa na Slovensku opakovane konfrontovaní.

3.1 Porovnanie uplynulých rokov so súčasnosťou

Počiatky výcviku vodiacich psov siahajú až k roku 1922, vo vtedy spoločnom štáte Československo, ale ich masívnejší rozvoj nastal v šesťdesiatych rokoch 20. storočia. V rokoch 1945 až do roku 1989 v čase tretieho obdobia spoločnej česko-slovenskej republiky a štátneho zriadenia socializmu, bola situácia pre ľudí so zdravotným postihnutím ťaživá a viac ako nedôstojná, najmä pri ich pokusoch o sebaobhajobu. Doba krátko po roku 1945 sa nazýva **obdobím rozkvetu ústavnej a rezidenčnej starostlivosti**. Tieto ústavy sa zriaďovali na okrajoch miest a obcí, čo najďalej od bežného života. *„Za pozitívum tohto obdobia možno považovať, že sa zaznamenali aj začiatky sociálnych služieb v domácom prostredí a uznanie niektorých zvýšených výdavkov na život ľudí so zdravotným postihnutím ako takých, ktorí si zasluhujú finančnú kompenzáciu vo forme doplnkovej starostlivosti.“*¹⁰ Patrí sem aj príspevok na zvýšené výdavky spojené s vodiacim psom, avšak napriek tomu **bolo veľkou raritou stretnúť nevidiaceho so špeciálne vycvičeným psom na ulici**. V tomto období boli práva ľudí so zrakovým postihnutím, ktorí boli majiteľmi vodiacich psov, obmedzované natoľko, že išlo o priamu diskrimináciu ľudí so zrakovým postihnutím, z dôvodu používania tejto špecifickej kompenzačnej pomôcky - vodiaceho psa. Ďalšie dva roky, od roku 1990 do roku 1992 sa situácia v prístupových právach nezmenila a práva ľudí so zrakovým postihnutím nemali oporu v žiadnom zákone. Napriek tomu, *„Obdobie od začiatku 90. rokov možno nazvať obdobím občianskeho prístupu k otázkam sociálnoprávnej ochrany ľudí so zdravotným postihnutím. Akékoľvek sociálne intervencie sa postupne začali organizovať na princípe uplatňovania ľudských a občianskych práv osôb so zdravotným postihnutím a na princípe nediskriminácie z dôvodu zdravotného hendikepu.“*¹¹

¹⁰ Repková K.: Rozkvet ústavnej starostlivosti. In: <http://www.historiarevue.sk/index.php?id=2005repkova5> (Online: 10.04.2020). ISSN 1335-8316

¹¹ Repková K.: Rozkvet ústavnej starostlivosti. In: <http://www.historiarevue.sk/index.php?id=2005repkova5> (Online: 10.04.2020). ISSN 1335-8316

Problematika prístupových práv pre ľudí so zrakovým postihnutím v sprievode vodiaceho psa začala rezonovať na Slovensku výraznejšie až od roku 1993, kedy bol, po rozdelení spoločného štátu Česko-Slovenská federatívna republika na dve samostatné republiky, začatý program výcviku vodiacich psov v samostatnej SR. V tomto období **neexistovali žiadne právne nariadenia zabezpečujúce prístupové práva do obchodných prevádzok nevidiacim v sprievode ich vodiaceho psa.** Prístupové práva pre majiteľov vodiacich psov neboli v tom období zakotvené v žiadnom záväznom nariadení a bolo na dobrej vôli štátnych inštitúcií, poskytovateľov služieb a majiteľov verejne prístupných priestorov, či umožnia vstup osobe so zrakovým postihnutím v sprievode vodiaceho psa.

Prvým krokom k zákazu diskriminácie osôb s ťažkým zdravotným postihnutím bol Zákon o rovnakom zaobchádzaní, ktorý vstúpil do platnosti v roku 2004 a v ktorom sa uvádza: „*Dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania spočíva v zákaze diskriminácie z dôvodu pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasy, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotného postihnutia, veku, sexuálnej orientácie, manželského stavu a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmysľania, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia alebo z dôvodu oznámenia kriminality alebo inej protispoločenskej činnosti.*“¹² Uvedený zákon bol nástrojom na začiatky účinnej sebaobhajoby a uplatňovania práv osôb so zrakovým postihnutím v sprievode vodiaceho psa. Na základe legislatívnych noriem bolo možné podať námietku proti diskriminácii v súvislosti s neumožnením vstupu do verejných priestorov osobe so zrakovým postihnutím v sprievode vodiaceho psa. Spôsob riešenia námietok v tomto období nemá písomne zdokumentovaný žiadna inštitúcia a informácie sú iba sprostredkované od veteránov so zrakovým postihnutím, ktorí boli v tom čase aktívnymi používateľmi vodiacich psov. Podľa dostupných informácií sa zavedením Zákona o rovnakom zaobchádzaní, žiaľ, nezaviedli do praxe aj potrebné zmeny a vymožitelnosť tohto zákona bola prakticky nulová. Systém v tom období neposkytoval nevidiacim ľuďom žiadnu podporu pri obhajobe svojich práv, a tiež úroveň komunikačných zručností a informovanosti uvedenej komunity bola pomerne nízka. Významný posun v uplatňovaní práv a nediskriminácii ľudí s ťažkým zdravotným postihnutím nastal až v júni 2010, kedy nadobudol platnosť **Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím** (ďalej len „Dohovor“). Jeho implementácia však bola (a stále v niektorých prípadoch je) vnímaná ako určitá klauzula bez uvedomovania si váhy a dôležitosti informácie širokou verejnosťou.¹³ V praxi to znamenalo, že nevidiaci mali s vodiacim psom ešte stále zamedzený vstup a nemali možnosť realizovať svoje práva. Od tohto obdobia však zaznamenávame postupnú implementáciu práv ľudí s ťažkým zdravotným postihnutím v súlade s Dohovorom, a taktiež zvýšenú akceptáciu a sociálnu inklúziu tejto komunity. Uvedené pozitívne zmeny sa týkajú taktiež prístupových práv pre osoby so zrakovým postihnutím, ktoré ako kompenzačnú pomôcku v oblasti mobility a orientácie využívajú vodiaceho psa. Napriek určitému pozitívnemu posunu, zaznamenáva Výcviková

¹² Ustanovenie §2 (1) Zákona o rovnakom zaobchádzaní

¹³ „Cieľom dohovoru je presadzovať, ochraňovať a zabezpečiť plnohodnotný a rovný výkon ľudských práv a základných slobôd pre všetky osoby so zdravotným postihnutím a podporovať úctu k ich dôstojnosti bez akejkoľvek diskriminácie na základe zdravotného postihnutia. Tento medzinárodný dokument vychádza z presvedčenia zúčastnených štátov, že komplexný a ucelený medzinárodný dohovor významne prispeje ku kompenzovaniu výrazného sociálneho znevýhodnenia osôb so zdravotným postihnutím a k presadeniu ich účasti v občianskych, politických, hospodárskych, sociálnych a kultúrnych sférach na princípe rovnakých príležitostí, a to ako v rozvojových, tak aj vo vyspelých krajinách.“ In: <https://www.employment.gov.sk> (Online 10.04.2020)

škola pre vodiace a asistenčné psy aj 10 rokov po ratifikovaní Dohovoru v praxi problémy pri realizácii prístupových práv osôb so zdravotným postihnutím, ktoré sprevádza vodiaci pes.

Posledným a veľmi dôležitým ustanovením je **novelizácia zákona, ktorým sa upravujú niektoré podmienky držania psov** zo dňa 01. 01. 2017, v ktorom sa uvádza, že „Fyzická osoba s ťažkým zdravotným postihnutím odkázaná na sprevádzanie psom so špeciálnym výcvikom má právo byť sprevádzaná psom so špeciálnym výcvikom na verejne prístupných miestach. Na fyzickú osobu s ťažkým zdravotným postihnutím odkázanú na sprevádzanie psom so špeciálnym výcvikom sa nevzťahuje zákaz vstupu so psom na miesta vymedzené podľa § 5 ods. 1 písm. b).“¹⁴

Je potrebné dodať, že takto explicitne definované právo vstupu pre osoby so zrakovým postihnutím v sprievode vodiaceho psa je v okolitých krajinách vzácnosťou a rovnako je definované napríklad v Rakúsku a Nemecku.

4. Realizácia monitoringu prístupových práv osôb s ťažkým zrakovým postihnutím v sprievode vodiaceho psa do kultúrnych zariadení

Realizácia monitoringu sa uskutočnila formou dotazníkov, telefonického prieskumu (formou dopytovania) a interaktívnym monitoringom, čiže praktickým realizovaním vstupu s vodiacim psom do kultúrnych zariadení osobami poverenými Výcvikovou školou pre vodiace a asistenčné psy (ďalej len „Žiadateľ“). V prípade telefonického prieskumu boli respondentom kladené otázky, či sa stretli s akýmkoľvek problémom v kultúrnych zariadeniach v súvislosti s vodiacim psom. Pri kladnej odpovedi uviedli, o aký konkrétny problém išlo. Žiadateľ získaval potrebné informácie o skúsenostiach od nevidiacich na každoročných rekondičných pobytoch, organizovaných pre majiteľov a žiadateľov vodiacich psov a prostredníctvom interaktívneho monitoringu realizovanom zamestnancami na pozícii „tréner vodiacich psov“. Tréneri vodiacich psov vykonávali monitoring vo vopred vybraných zariadeniach, a to na základe negatívnych referencií majiteľov vodiaceho psa na dané zariadenie. Do niektorých zariadení vstupovali tréneri intuitívne.

Monitoring bol realizovaný zamestnancami Žiadateľa prostredníctvom simulácie zrakového postihnutia¹⁵, aby boli získané výsledky relevantné. Simulácia straty zraku umožňuje analyzovať prístup zamestnancov kultúrnych zariadení a verejnosti voči vodiacim psom. Reakcie na prítomnosť vodiaceho psa sú zhodné s prípadmi, keď vodiaci pes sprevádza nevidiacu osobu.

¹⁴ Ustanovenie §4a Zákona, ktorým sa upravujú niektoré podmienky držania psov

¹⁵ Simulácia zrakového postihnutia (úplnej straty zraku) je metóda využívaná v konečnej fáze tréningu vodiaceho psa. Budúci vodiaci pes musí svojho trénera viesť zodpovedne, verejnosť nepozná rozdiel medzi simulovaným a reálnym zrakovým postihnutím.

4.1 Kvantitatívne a kvalitatívne ukazovatele

Do monitoringu sa zapojilo 31 respondentov, čo je približne polovica majiteľov vodiacich psov na Slovensku. Údaj o počte pracujúcich psov so špeciálnym výcvikom sa pravidelne získava prostredníctvom poskytnutých príspevkov od ÚPSVaR na kúpu a výcvik vodiaceho psa za uplynulé roky a rovnako aj prostredníctvom počtu poskytnutých príspevkov na zvýšené výdavky súvisiace so starostlivosťou o psa so špeciálnym výcvikom za minulý rok.¹⁶ Z uvedených údajov vyplýva, že približný počet vodiacich psov na Slovensku je aktuálne cca 64. Presný počet vodiacich psov na Slovensku nie je možné získať, pretože do skupiny psov so špeciálnym výcvikom patria aj asistenčné a signálne psy (databáza ministerstva ich nekategorizuje samostatne podľa typu výcviku).

Všetky zrealizované typy prieskumov mali za úlohu získať čo najviac skúseností respondentov ohľadom kultúrnych zariadení, s ktorými sa stretli či už pri návšteve podujatia v interiéri alebo v exteriéri v sprievode svojho vodiaceho psa. Podrobnejší opis problémových situácií v kultúrnych zariadeniach uvádzame nižšie pri jednotlivých grafoch. Žiadateľ oslovil prostredníctvom emailu aj jednotlivé kultúrne zariadenia. Podľa počtu odpovedí na rozoslané maily sme zistili, že záujem zo strany kultúrnych zariadení o túto spoločenskú tému je veľmi nízky, čím v podstate ignorujú potreby ťažko zrakovo postihnutých osôb na Slovensku.

4.2 Výsledky monitorovania

Výsledky monitorovania boli Žiadateľom spracované do jednotlivých grafov, ktoré reflektujú rôzne problémy nevidiacich v sprievode vodiaceho psa pri pokuse navštíviť kultúrne zariadenie. Skúmané boli aj dôvody problémového správania voči nevidiacim zo strany zamestnancov, bezpečnostnej služby alebo majiteľov kultúrnych zariadení.

Na otázky Žiadateľa odpovedali zrakovo postihnutí majitelia vodiaceho psa a zamestnanci kultúrnych zariadení. Odpovede, resp. získané údaje, sú zaznamenané do jednotlivých grafov v tomto poradí:

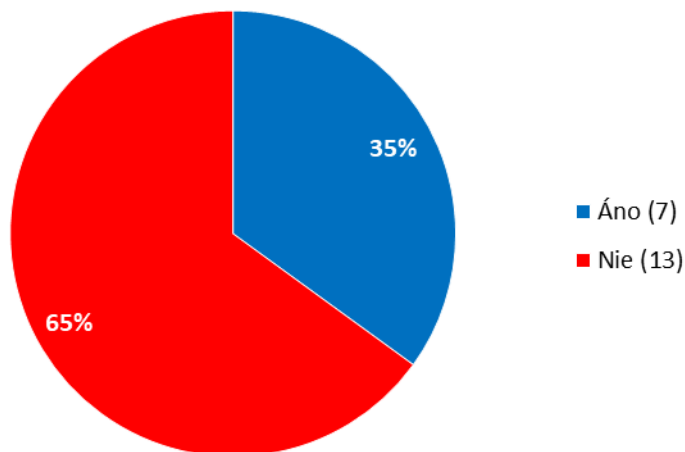
- a) skúsenosti majiteľov vodiaceho psa,
- b) odpovede zamestnancov jednotlivých prevádzok,
- c) interaktívny monitoring.

¹⁶ tento údaj poskytuje prehľad o pracujúcich (vodiacich) psoch na Slovensku

A. ODPOVEDE MAJITEĽOV VODIACEHO PSA

Graf č. 1

Otázka respondentom: *Stretli ste sa s problémom pri vstupe s vodiacim psom do nejakého kultúrneho zariadenia?*

K tejto otázke sa vyjadrilo 20 respondentov:

Trinášť respondentov uvádza, že pri vstupe do kultúrneho zariadenia so svojim vodiacim psom nemali problém vôbec a vstup im bol umožnený. Sedem odpovedí bolo kladných.

Nevidiaci sa stretol v divadle s obavami zamestnancov, či pes počas predstavenia nezačne štekať, alebo zamestnanci tvrdili, že do takéhoto zariadenia (Štátna opera v BB) pes nepatrí, pretože do priestorov opery chodia ľudia slušne oblečení. V Štátnom divadle v Košiciach musel nechať respondent svojho vodiaceho psa pri šatniach. Bezproblémový vstup nevidiacim s vodiacim psom umožňuje Divadlo Andreja Bagara v Nitre.

V Cinemaxe v Poprade a v Cinemacity (Aupark) bol nevidiacim umožnený vstup bez akýchkoľvek problémov. V kine DK Galanta bol respondentovi vstup zamietnutý, po argumentácii mu bol vstup s vodiacim psom neochotne umožnený. Stretávajú sa dokonca aj s nevhodnými argumentami, že načo idú do kina keď aj tak nevidia (V Kine Hviezda Trnava).

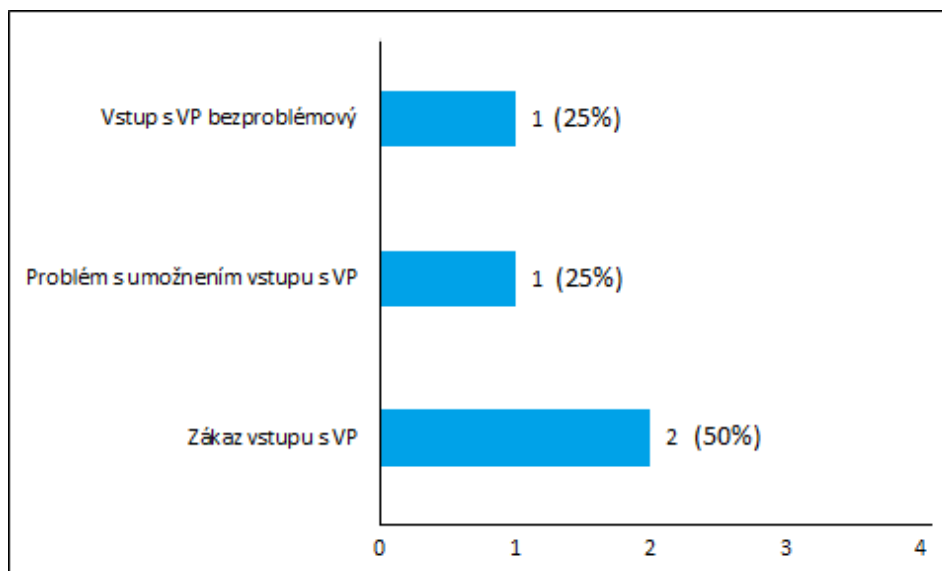
Respondenti uvádzajú športoviská ako problémové z hľadiska všeobecnej prístupnosti a neprehľadnej orientácie. Športoviská v SR nijako nezohľadňujú komunitu ľudí so špeciálnymi potrebami a neponúkajú ani náhradné riešenia v prípade ťažko zdravotne postihnutého návštevníka.

Respondenti svojho vodiaceho psa na koncerty neberú kvôli veľkému hluku.

Pri vstupe s vodiacim psom do knižníc pre nevidiacich v Bratislave a v Levoči sa opýtaní respondenti nestretli so žiadnym problémom, vstup im bol umožnený bez námietok.

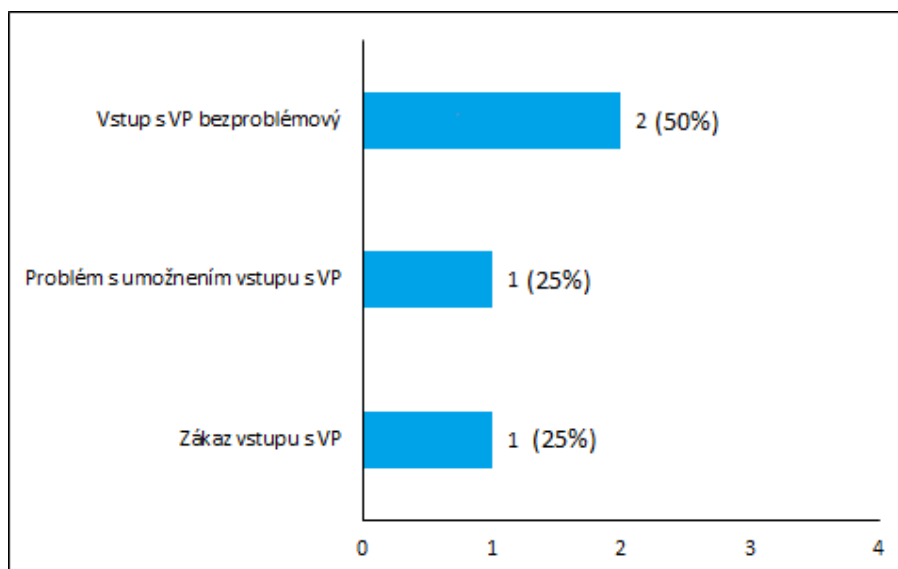
Graf č. 2

Divadlá, odpovědali 4 respondenti:

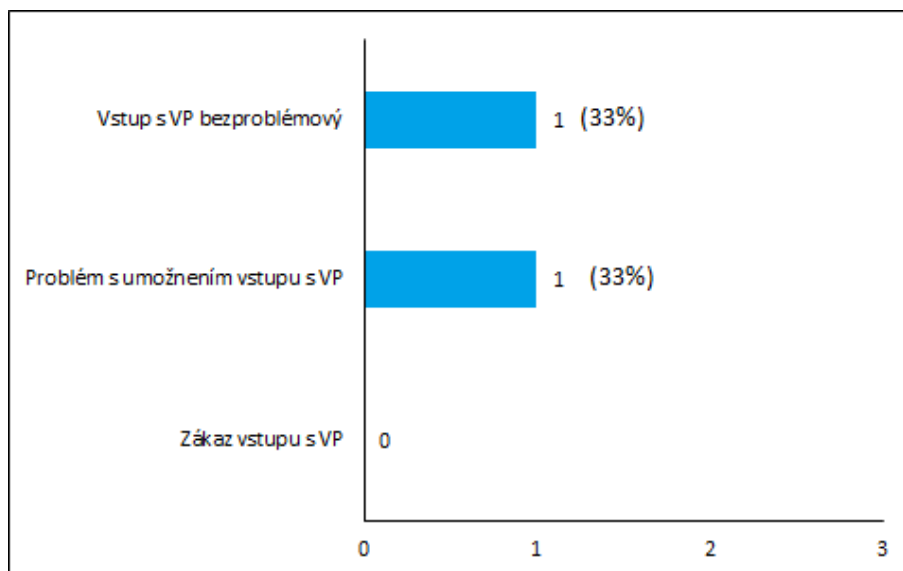
Graf č. 3

Kiná, odpovědali 4 respondenti:

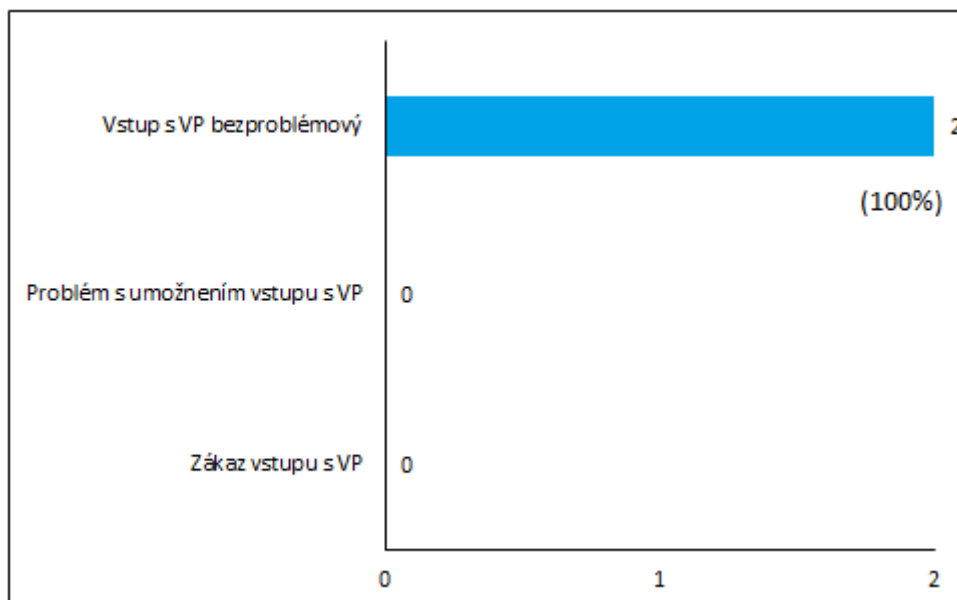
Graf č. 4

Športoviská, odpovedali 2 respondenti:

Graf č. 5

Knižnice, odpovedali 2 respondenti:

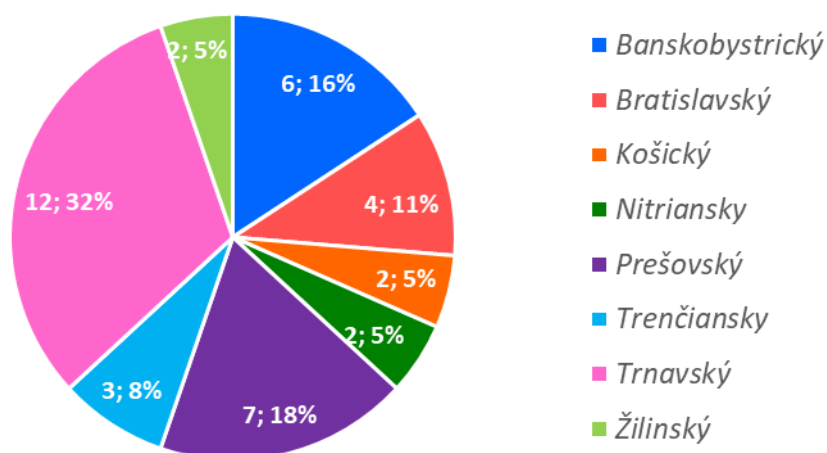

B. ODPOVEDE PRACOVNÍKOV KULTÚRNYCH ZARIADENÍ

V rámci monitorovania vstupu nevidiaceho s vodiacim psom oslovil Žiadateľ aj pracovníkov jednotlivých kultúrnych zariadení. Mailov bolo **odoslaných 239**, z toho doručených 206. Otvorených mailov bolo len 78, z toho **vyplnených dotazníkov iba 38**.

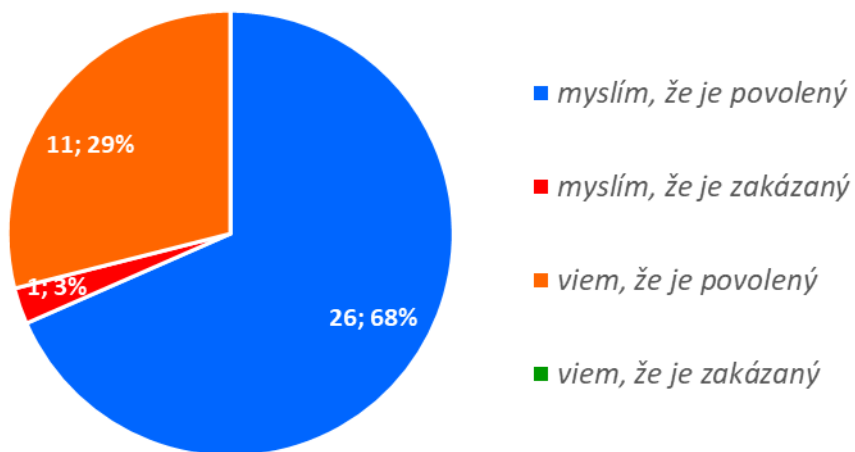
Graf č. 6

odpovedajúci mali vybrať kraj, v ktorom pôsobia, 38 odpovedí:

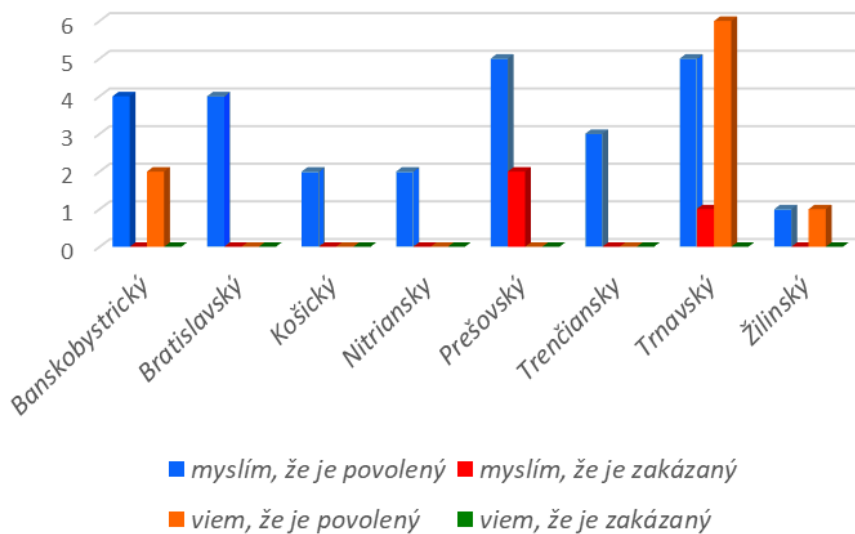

Graf č. 7 a)

Otázka respondentom: *Je vstup do kultúrnych zariadení pre psov so špeciálnym výcvikom, ktoré sprevádzajú osoby s ťažkým zdravotným postihnutím povolený alebo zakázaný?* 38 odpovedí:

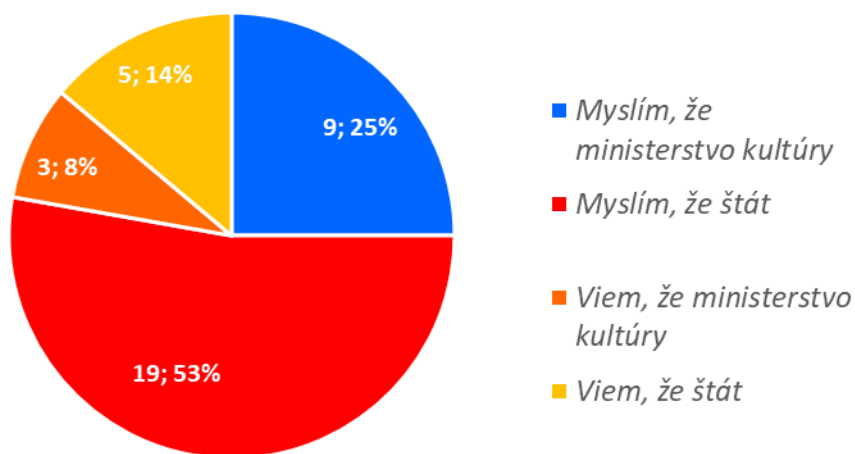

Graf č. 7 b)

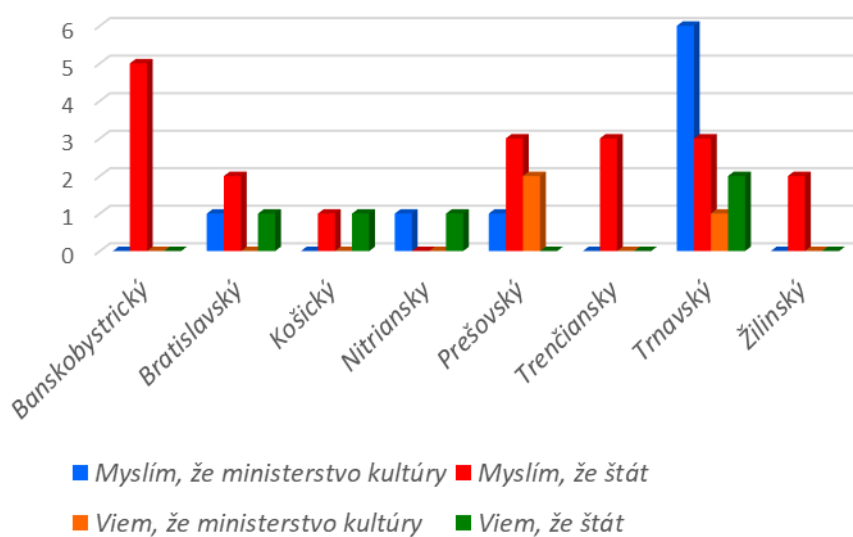

Graf č. 8 a)

Otázka respondentom: *Kto určuje podmienky vstupu pre psov so špeciálnym výcvikom do obchodných prevádzok?* 36 odpovedí:

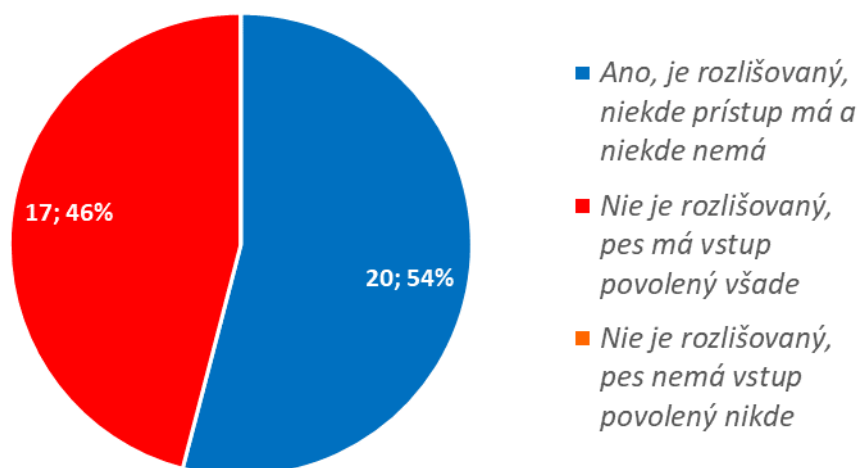

Graf č. 8 b)

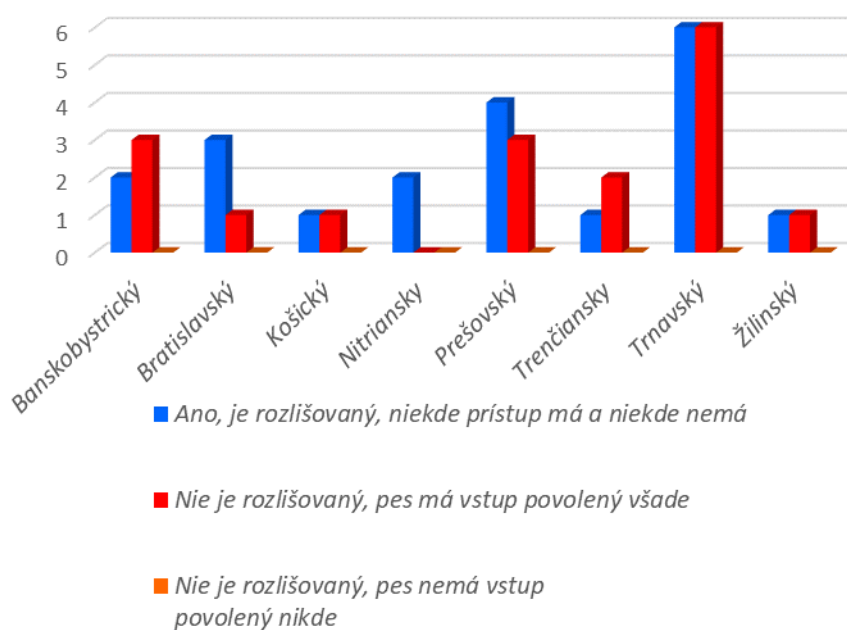

Graf č. 9 a)

Otázka pre respondentov: *Je vstup pre psov so špeciálnym výcvikom rozlišovaný podľa toho o aké podujatie ide, napríklad divadlo, koncert, výstava a podobne? 37 odpovedí:*

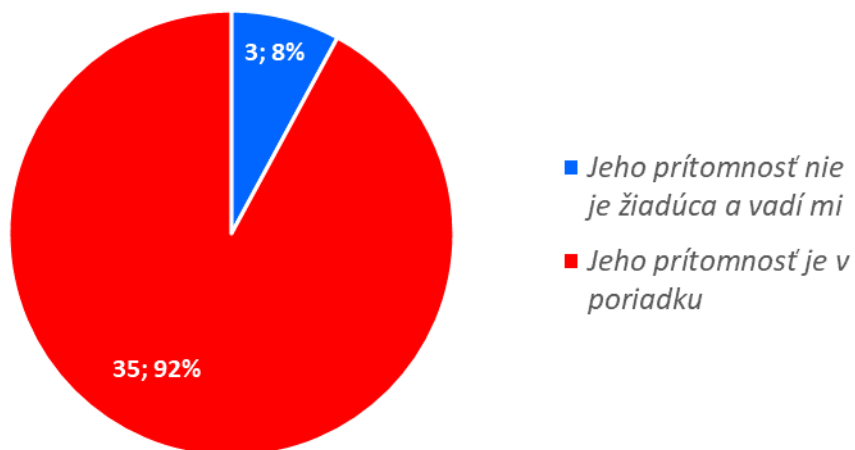

Graf č. 9 b)

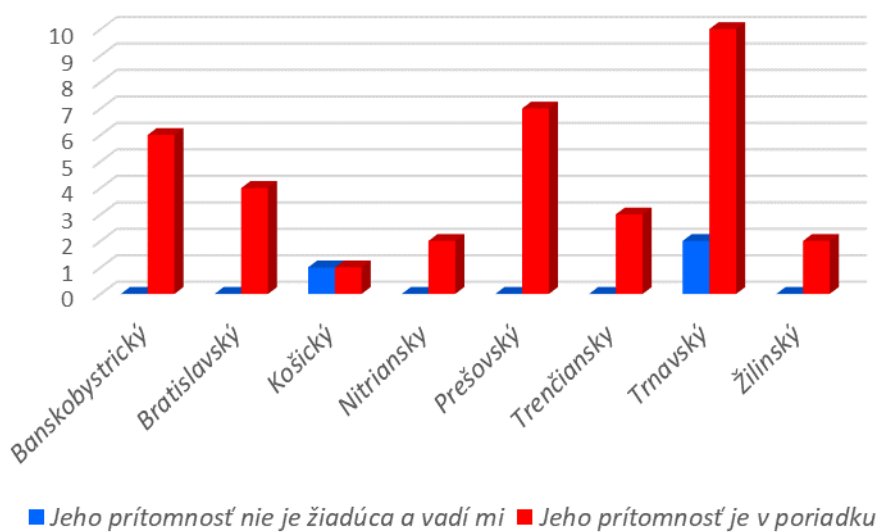

Graf č. 10 a)

Otázka pre respondentov: *Ako vnímate prípadný vstup psa so špeciálnym výcvikom do kultúrneho zariadenia? 38 odpovedí:*

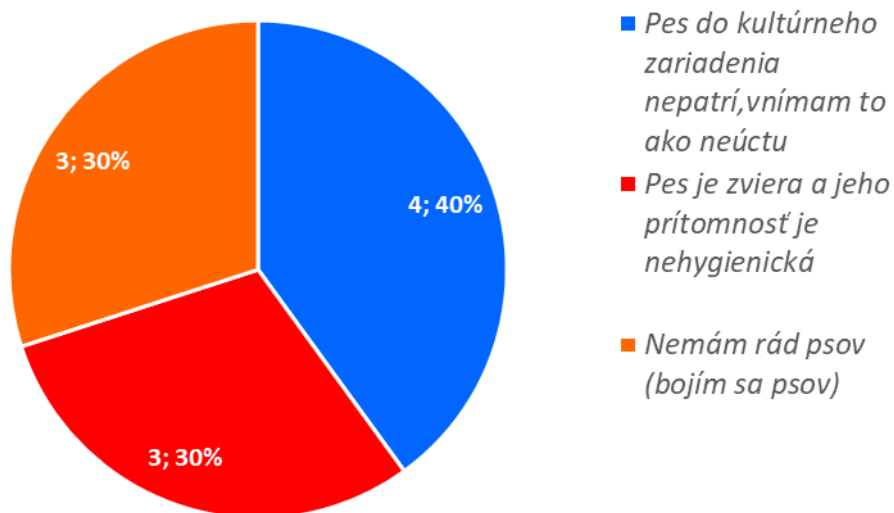

Graf č. 10 b)

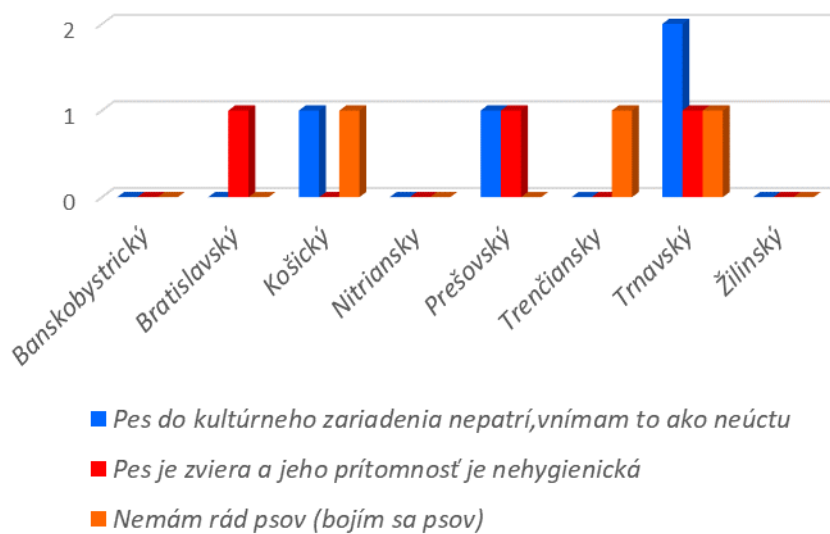

Graf č. 11 a)

Otázka pre respondentov: *V prípade, že vám možnosť vstupu psa so špeciálnym výcvikom do kultúrneho zariadenia (na koncerty, výstavy, do divadla a iné) prekáža, čo konkrétne vám prekáža? 10 odpovedí:*

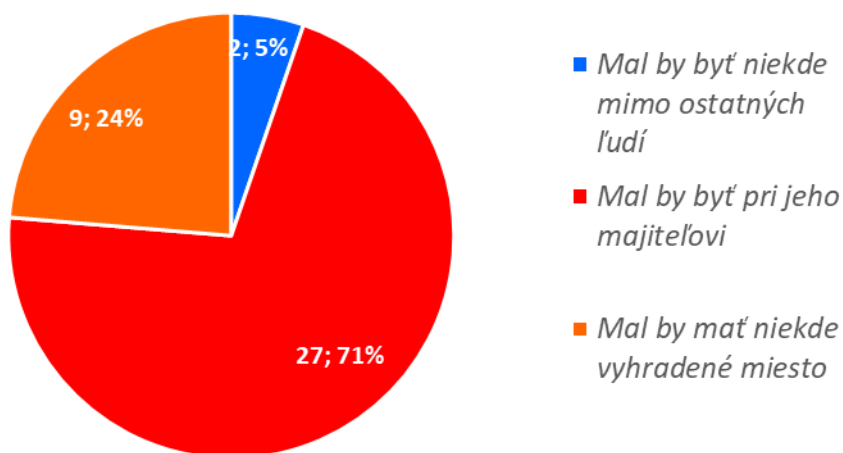

Graf č. 11 b)

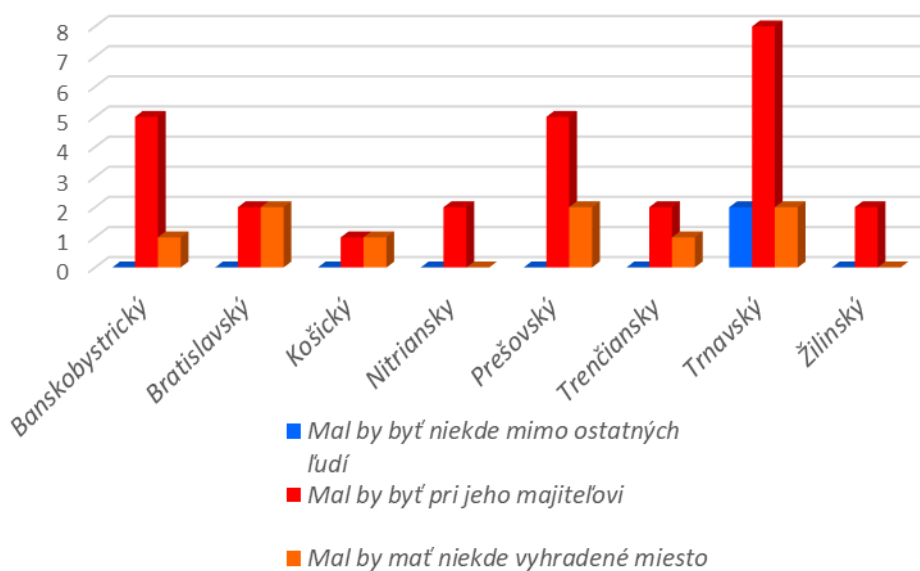

Graf č. 12 a)

Otázka pre respondentov: *Ak je pes so špeciálnym výcvikom prítomný na kultúrnom podujatí, kde by mal byť podľa vás umiestnený? 38 odpovedí:*

Graf č. 12 b)

Zo získaných údajov uvedených v grafoch vyplýva, že znalosť legislatívy (práv ťažko zdravotne postihnutých osôb v sprievode psa so špeciálnym výcvikom) zo strany kultúrnych zariadení je na uspokojivej úrovni pri zohľadnení faktu, že **zo vzorky respondentov reagovalo iba 38 opýtaných**. Tento údaj vnímame ako nezáujem kultúrnych zariadení o problematiku, čo preukazuje počet odpovedí na rozoslané emaily.

C. INTERAKTÍVNY MONITORING

Interaktívny monitoring bol realizovaný sčasti majiteľmi vodiaceho psa a sčasti pracovníkmi Výcvikovej školy pre vodiace a asistenčné psy s vodiacimi psami v konečnej fáze výcviku, kedy si tréner počas výcvikových hodín nasadí nepriehľadné okuliare a dokonale tak psovi simuluje stratu zraku. Pri takýchto výcvikových hodinách je tréner sprevádzaný asistentom, ktorého úlohou je detailne interpretovať prácu vodiaceho psa. Pre účely monitorovania prístupových práv asistent sledoval, okrem práce psa aj reakcie zúčastnených osôb a verejnosti pri vstupe do kultúrnych zariadení a skutočnosti zapisoval do vytvoreného dotazníku.

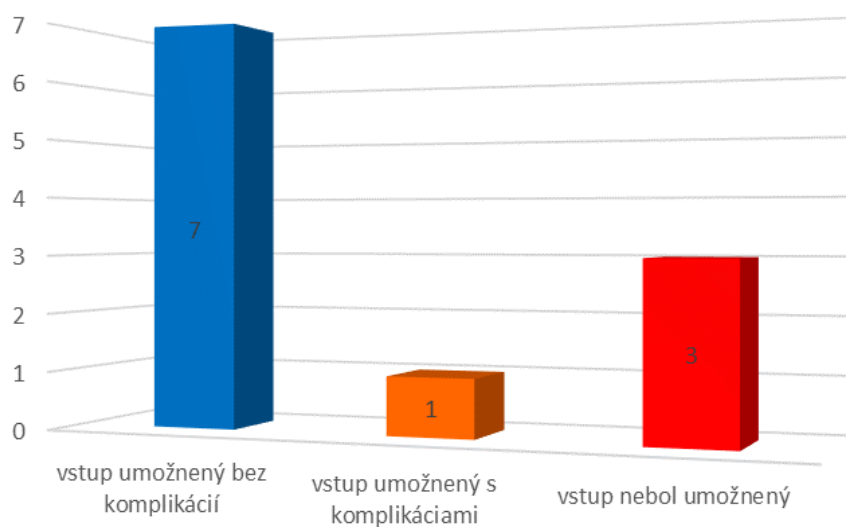
Interaktívny monitoring bol z dôvodu dostupnosti realizovaný najmä v bratislavskom kraji vo vytipovaných prevádzkach, ktoré boli majiteľmi vodiacich psov označené za problémové. Celkovo bolo v bratislavskom kraji vykonaných 7 návštev kultúrnych zariadení, okrem bratislavského kraja boli realizované ďalšie 4 návštevy.

V Bratislave 5, v Malackách 1, v Stupave 1, v Lučenci 1, v Poprade 1 a v Košiciach 1.

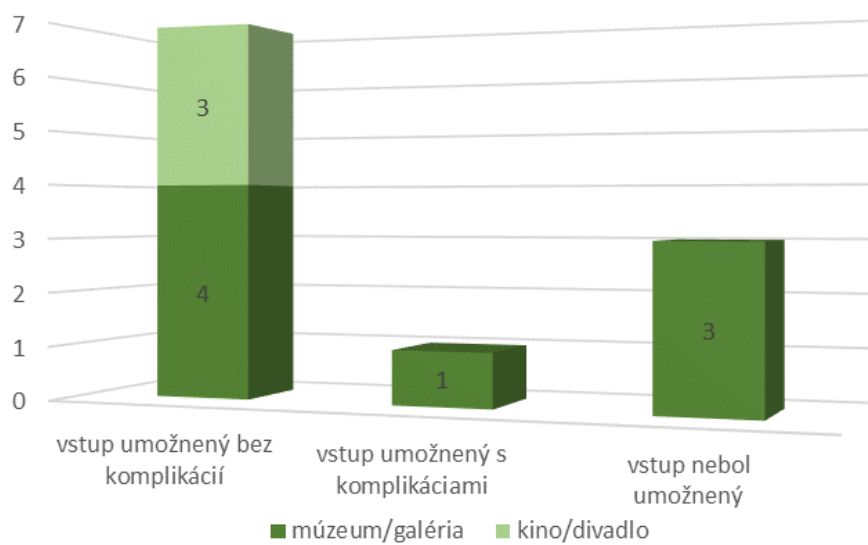
Tréner v pozícii nevidiacej osoby s vodiacim psom a asistentom vošli do zariadenia ako bežní návštevníci. Vstup bol zaznamenaný ako:

- a) bez komplikácií - vstup nebol komentovaný ani nebolo spochybňované právo vstupu s vodiacim psom,
- b) s komplikáciami - vstup bol spochybnený a bola potrebná argumentácia, po ktorej bol vstup umožnený,
- c) nebol umožnený – vstup bol odmietnutý aj po argumentácii.

Graf č. 13 a)

Graf č. 13 b)

5. Záver

V štúdii zameranej na realizáciu prístupových práv nevidiacich s vodiacim psom do kultúrnych zariadení sme zistili, že napriek vyššie uvedeným zákonom, mnohí prevádzkovatelia kultúrnych inštitúcií, ale aj organizátori podujatí nerešpektujú nariadenia vyplývajúce zo zákona, čím priamo diskriminujú nevidiacich s ich vodiacimi psami (táto diskriminácia sa dotýka aj ťažko zdravotne postihnutých osôb v sprievode asistenčného alebo signálneho psa). Znemožňujú im tak používať kompenzačnú pomôcku (pes so špeciálnym výcvikom), ktorá im bola priznaná *Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny* na základe ich vážneho poškodenia zraku.

Potešujúce je, že situácia sa v ostatných rokoch zlepšuje a najmä na podujatia pod holým nebom väčšinou nevidiaci nemajú problém dostať sa aj so svojím psom. Horšie je to s kultúrnymi podujatiami odohrávajúcimi sa v interiéri. Najhoršia situácia je v súvislosti s takzvanou „vysokou kultúrou“, kam organizátori nechcú psom púšťať vôbec. Obávajú sa, že psy budú vyrušovať počas predstavenia, vyhovárajú sa na nehygienickosť, respektíve vyjadrujú iné absurdné obavy.

Neznalosť zákonov zo strany organizátorov podujatí alebo prevádzkovateľov kultúrnych stánkov dokumentuje aj ten fakt, že viac ako polovica z nich si myslí, že na vstup psa na takéto podujatia je potrebný špeciálny súhlas.

Dobrou správou však je, že väčšina organizátorov deklaruje, že im osobne vodiaci pes neprekáža.

Znemožnením vstupu osobe so zrakovým postihnutím s vodiacim psom do kultúrneho zariadenia alebo na podujatie sa jeho zamestnanci dopúšťajú diskriminácie.¹⁷ V prípade porušenia zákona je diskriminujúca osoba povinná čeliť vyvolaným následkom a za svoje správanie je zodpovedná v celom rozsahu.

Problémom kultúrnych zariadení nie je len to, že neumožňujú vstup osobe s vodiacim psom. Osoby so zrakovým postihnutím sa stretávajú taktiež s neochotou pomôcť im v určitých situáciách, v ktorých si z dôvodu zrakovému hendikepu nedokážu poradiť sami. Situáciu vnímame ako neuspokojivú.

¹⁷ Ustanovenie § 2a(3) Zákona o rovnakom zaobchádzaní

POUŽITÉ ZDROJE

History of Guide Dogs. In: <https://www.igdf.org.uk/about-us/facts-and-figures/history-of-guide-dogs/> (Online 05.04.2020)

Repková K.: Rozkvet ústavnej starostlivosti. In: <http://www.historiarevue.sk/index.php?id=2005repkova5> (Online: 10.04.2020). ISSN 1335-8316